

שיעורים בכללי התלמוד

שיעור 24 – מחלוקות תלמידים (ב)

הא דידיה הא דרביה

1. הליכות עולם שער ב פרק ב סע' לה

זימנין כשמקשה על תנא מדידיה אדידיה מתרץ הא דידיה הא דרביה כלומר חדא סברא דנפשיה וחדא סברא דרביה וליה לא סבירא ליה וזה תמצא בהרבה מקומות. ולפעמים מתרץ על כי האי קושיא תרי תנאי ואליבא דרבי פלוני כמו [תרי תנאי ואליבא דרבי מאיר] תרי תנאי ואליבא דר' אליעזר בריש ברכות וכן בכליה גמרא

2. תוספות יומא ג ב ד"ה דרביה

הוה מצי למימר אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן וטובא איכא בהש"ס דכי אתא רב דימי אתא לאיפלוגי אמורא שלפניו אלא משום דאשכח בהדיא דר' יוחנן משמיה דר' ישמעאל אמר הכי להכי משני הכי וא"ת ור' יוחנן היכי פליג על ר' ישמעאל שהוא תנא וי"ל משום דאשכח ברייתא לקמן (דף ד.) דתניא כוותיה ול"ג בברייתא דתניא כוותיה דר' יוחנן לעשות זה מעשה פרה אלא ה"ג לעשות לכפר זה מעשה יום הכפורים וכן משמע מתוך פרש"י שפי' (שם) וכשם שמפרישין לאו מקרא יליף לה אלא מעלה בעלמא אי נמי י"ל מדקאמר ר' יוחנן משמיה דר' ישמעאל הכי מכלל דרבנן פליגי עליה ואיהו דאמר כרבנן.

3. ברכות טו א

ולא קשיא: הא דידיה, הא דרביה, דתנן, רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע - צריך שישמיע לאזנו, שנאמר: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד

4. שבת קג ב

הא - דידיה, הא - דרביה. דתניא, רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל: אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד - חייב

5. מכות טו ב

דאיתמר: שבועה שאוכל ככר זה היום, ועבר היום ולא אכלה - רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו: אינו לוקה; רבי יוחנן אומר: אינו לוקה, משום דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו; ור"ל אומר: אינו לוקה, משום דהוי התראת ספק, וכל התראת ספק לא שמה התראה. ותרוייהו אליבא דרבי יהודה, דתניא: ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' - בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו, דברי רבי יהודה; ר' יוחנן דייק הכי: טעמא דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב - לוקה, אלמא התראת ספק שמה התראה; ור"ל דייק הכי: טעמא דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב - לוקה, אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ור"ש בן לקיש נמי הא ודאי התראת ספק הוא! סבר לה כאידך תנא דר' יהודה, דתניא: הכה זה וחזר והכה זה, קילל זה וחזר וקילל זה, הכה שניהם בבת אחת או קילל שניהם בבת אחת - חייב; רבי יהודה אומר: בבת אחת - חייב, בזה אחר זה - פטור. ורבי יוחנן נמי הא ודאי לאו שאין בו מעשה הוא! סבר לה כי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יצחק א"ר יוחנן, ר' יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי: כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה - לוקין עליו, לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חבירו בשם. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה! אי לר"ש בן לקיש, תרי תנאי אליבא דרבי יהודה; אי לרבי יוחנן, לא קשיא: הא דידיה, הא דרביה.

6. רמב"ן בבא בתרא קטז א

הא דתרצינן דר' יוחנן אדר' יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה. סמכינן אמאי דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, ולהכי לא תרצינן הכי אדר' יהושע בן לוי, והוא הדין דמצי לאקשווי מדאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי, אלא משום דאי מקשה ליה הכי פשיטא ליה לתרוצי הא דידיה הא דרביה.

7. הגהות בן אריה על קיצור כללי התלמוד (נדפס בסוף ברכות, אחרי הרא"ש)

והעיקר נראה בהאי כללא לדעת הפוסקים דאין חילוק בין אמר פלוני אמר פלוני או משום פלוני מסתמא אמרינן דאיהו נמי ס"ל הכי. אלא משום דוחק גדול אמרינן הא דידי' הא דרביה. וכל היכא דלא אמרינן בהדיא בגמרא כן אנן לא אמרינן הכי.

8. תוס' ביצה ד א ד"ה רבי יהודה

רבי יהודה אומר משום ר' אליעזר עדיין היא מחלוקת - ואף על גב דפירשתי לעיל דר' יהודה סבירא ליה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מ"מ לא קשיא מהכא דהא דידיה והא דרביה.

9. גבורת ארי תענית ד ב

תרי תנאי אליביה דר' יהודה. ק"ל הוה ליה למימר הא דידיה הא דרביה¹ כדתניא לעיל ר' יהודה אומר משום ר' יהושע העובר לפני התיבה וכו' ואף על גב דבמתני' סתמא תנן ר' יהודה אומר העובר כו' אפילו הכי יש לומר דרביה הוא דכהאי גוונא מצינו בפרק ח' דזבחים (דף ע"ח) דתניא דלי שיש בו יין לבן כו' ר' יהודה אומר רואין אותו כאילו הוא יין אדום ורמי התם מברייתא אחריתי ושני אביי הא דידיה הא דרביה דתניא ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל אין דם מבטל דם הרי אף על גב דתני סתם ר' יהודה אומר מוקים ליה אביי דרביה הוא והכא נמי הוה מצי ליה לשנויי הכא בהכי וזה ניחא טפי מלומר דפליגי תרי תנאי אליבא דחד תנא כדאמרין בפרק ה' דכתובות (דף נ"ז):

10. ריטב"א תענית ד ב

א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה. לא פירשו לנו אי כר' יהודה משמא דנפשיה, או כר' יהודה משמא דרביה, דהא תרי תנאי נינהו

11. רבינו חננאל שבת קד א

קשיא דר' יהודה אדר' יהודה ופרקי' הוא דקתני ר' יהודה במתני' כי הכותב ב' אותיות מב' שמות הוא שהוא חייב כגון שם משמעון וכיוצא בו דידיה הוא. כלומר סברא דידיה שמעה ממאן דליתיה רביה וסברא ולא תנא לה משמיה לפום דפליג על רביה והא דקתני כי חייב אפילו כותב ב' אותיות משם אחד כגון שש תת משם רבן גמליאל רביה שנאה.

12. ספר מהר"ל (מנהגים) ליקוטים (אות פא)

הא דידיה הא דרביה. שאלו למהר"י סג"ל אמאי לא משני כן בכמה דוכתין, ואמר דגם לדידיה היה קשה כמה פעמים, אך נראה לו דאינו משני כן אלא דוקא על תנא או אמורא דלמד משנים, והיה מסופק לאותו תלמיד מאיזה מהן למד הדין הזה, אז משני הספר הא דידיה הא דרביה.

13. יד מלאכי כללי התלמוד כלל ריד

הא דידיה הא דרביה, קאמר בדוכתי טובא בגמרא ואף על גב דקרי ליה רביה לא היה תלמידו ולא הכירו ומשום דקאמר אותה המימרא משמיה משום הכי קאמר ליה רביה

¹ הגהות הרש"ש תענית שם: "בירושלמי הלכה ב משני באמת כן".

ולמדתי כן ממה שמצאתי בחולין [דף] קי"ג דקאמר הא דידיה הא דרביה על שמואל שאמר מימרא משום ר"א וע"כ שמואל לא הכיר את ר' אליעזר מימיו דר"א היה בחורבן מתלמידי ריב"ז ושמואל היה בדורות האחרונים בסוף ימיו דרבי וכמ"ש שם רש"י בענין אחר ואפ"ה קרי ליה לר"א רביה דשמואל מן הטעם שכתבתי ועוד למדתי כן ממאי דקאמר בפרק יש נוחלין [דף] קט"ז א' הא דידיה הא דרביה על מימרא שאמר ר' יוחנן משום רשב"י וידוע כי רשב"י לא היה רבו של ר"י ואף גם זאת לא הכירו כי אפילו בזמן רבו תלמיד רשב"י היה ר"י קטן כמבואר בספר יוחסין בדבור שקודם אלפא ביתא של תנאים וכן משמע עוד בפרק המניח [דף] ל' א' דקאמר הא דידיה הא דרביה על מימרא שאמר ר"א משום ר' ישמעאל וידוע שר"א לא ראה את רבי ישמעאל ולא הכירו אלא ודאי מפני שאמרה משמו הוי טעמא דקרי ליה רביה כאמור.

14. כריתות חלק ה שערב אות נח

מצינו בלשון משנה על רבי הא דידיה הא דרביה פ' המניח גבי בור ברשות הרבים. נראה אף על פי שרבי סדר המשניות היו סדורות קודם לכן אלא שסתם הילכתא וגם על פי עשרים בני תלמידי חכמים זה היה אומר בכה וזה היה אומר בכה והוא בחר את אשר ישר בעיניו אבל המשנה והמסכתא לא זזה ממקומה וסדרה הוא כבראשונה, וראיה מהא דסוף כלים (דף מ"ד) דתנן אמר רבי יוסי אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה שמתחלת אבות הטומאות ומסיימת אפרכסת זכוכית טהורה, ואם רבי סדר המשנה ושינה סדר הקדמונים היאך אמר ר' יוסי הכי והלא היה קודם שסדר רבי המשנה ומאין היה לו לדעת איך יתחיל ואיך יסיים, ושמה כוונת הראשונים היה להתחיל בטומאה כי כל הסדר מדבר לענין טומאה ולסיים בטהרה וזה היה דרך הקודמים לרבי ואח"כ הלך רבי בדרכם, וראיה לזה כי גם התוספתא מתחלת גם כן בטומאה חומר בשכבת זרע משרץ ומסיימת בטהרה והקולמוס והמשקולת והעוברות והכן והכנה של זכוכית טהורין... וגם רבי לא שנה אף דבר המקובל במשנה אלא אם כן היה הדבר ההוא מוסכם לכמה חכמים שהיו עמו כאשר סדר המשנה שהרי תניא בתוספתא ומייתי לה בריש סנהדרין דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר בג' ולא הזכיר רבי דבריו במשנה אף על פי שסדרה מטעם דפרישית, וכן נמצא דברי רבי בכמה ברייתות שאינם במשנה...